

Stiby

Distrikt Stiby

Stiby kyrka. Foto: Jorchr / GFDL

HISTORIA

Stiegby och Geresnes men inte Komstad finns inskrivet på Burmans karta från 1684. Sedan förhistorisk tid har det gått en landsväg mellan de urgamla städerna Lund och Thumatorp där det i de branta backarna i Mossadalen och vid gränsen till Listarum berättas om överfall och olyckor. 1762 fanns en landsväg från Tranåhs till Cimbritzhamn som behövde förbättring men hade en bro i gott skick. Behövde man skjuts fick man ta den i Stiby. Några år senare gjorde en *Landtmätare till följe av Kongl Majts Respective Befallninghafvande under den 23 februari år 1781 avgivne förordnande avmäta och fördela Comstad Bys Gata med västra allmanningen och Kjetten uti Stiby socken.*

Komstad stenbrott ligger några kilometer nordväst om Gärsnäs. Här bröts den kalksten, Komstadflis, i stenbrottet som har anor ända tillbaka till 1100-talet. Den typiska stenen återfinns i många av de äldsta kyrkobyggnaderna runt om på Österlen. Linné berättar i sin skånska resa att den mörka golvstenen kallas för flissten och att den togs ut från stenbrotten som oslipade golvstenar. Det var av den här stenen som hela trädgårdsmuren i Gärsnäs, stenhus och ladugårdshus till stor del var uppmurade. Han berättar också att ett vinberg sedan lång tid hade anlagts vid Gytebo utanför Gärsnäs av herrskapet där. Vinrankorna var planterade på södra bergssidan bredvid sjön men när de äntligen tagit sig, efter mer än 20 år, ödelades de. *Icke desto mindre leva och växa ännu på samma berg åtskilliga vinrankor helt vilda utan att vara ödelagde av de starka vintrar, till ett tydligt prov av detta klimatets mildhet.* Rankorna bar en del druvor varje år men de var sura eftersom de blivit förvildade, skriver Linné 1749.

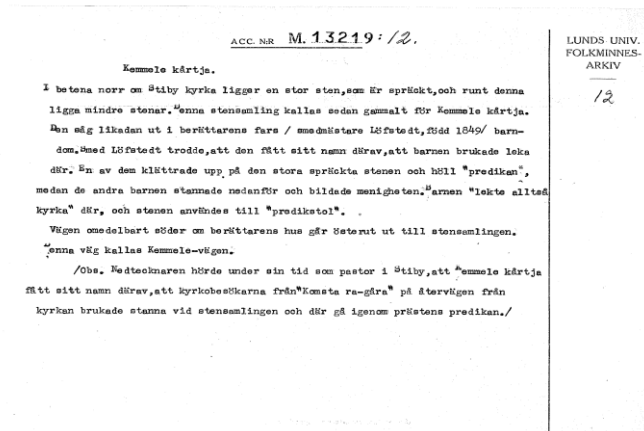

Arbetsbild från sekelskiftets Komstad. I bakgrunden "Sladdran", ett pumpverk som höll stenbrottet någorlunda fritt från vatten. Foto: Fornminnesföreningens arkiv på Österlens museum, ÖM I K4b.55.31.24.

På 1880-talet fanns endast två hus och två småbruk där byn Gärsnäs ligger idag. På torgets plats fanns en stor vattensamling där folk brukade roa sig. Gärsnäs fick sin första tågförbindelse när Simrishamn-Tomelilla Järnväg öppnades 1882, 12 år senare tillkom Ystad-Gärsnäs Järnväg, främst för att betjäna sockerindustrin, och Gärsnäs-S:t Olofs Järnväg som öppnades 1902. Det första stationshuset var byggt av trä och flyttades till Gärsnäs gård där den blev bostadshus för gårdens anställda. Gärsnäs saftstation kom till området år 1920, dit sockerbeter transporterades för framställning av råsaft. År 1954 öppnades ett framgångsrikt kycklingslakteri med många anställda. Efter 45 år lades det ner.

Kemmele kårtja, låg vid betesmarken norr om Stiby kyrka och var/är en stor sten, som är spräckt, och runt den mindre stenar. I en minnesbok 1821 från Stiby nr 14 kallas gården på platsen för Kämmele slot. Möjligen har backen tidigare använts som slåtteräng och stenen har en form som liknats vid en kyrka. I trakten sägs att den har fått sitt namn eftersom barnen brukade leka kyrka där, en klättrade upp på den stora spräckta stenen och höll "predikan" medan de andra stod nedanför och lyssnade. Ytterligare en lokal sägen hävdar att det har det funnits en kyrka på platsen och att stenen fram till 1930 utnyttjats som predikstol vid friluftsgudstjänster och varit utflyktsmål vid skolutflykter.

Vägen österut till stensamlingen kallades Kemmelevägen, troligen dagens Prästgårdsväg och åkern vid stenen hette Kyrkohejdan.

Kemmele kårtja. Foto: Arkivkort i Lunds universitets folkminnesarkiv.

PLATSER

Alnaberget, en kulle mellan Smestorp och Gårdlösa där kung Alne lär vara begravd enligt traditionen.

Gya kärr, där reser sig en mindre kulle, Gya berg där Alnes drottning Gya lär vara begravd. Nära Komstad finns en plats som kallas Gysås troligen efter nämnda sägen.

Gärsnäs, Gaersnäs, 1358 Gyorthesnaes troligen bildat av fornnordiska mansnamnet Gyrrhir, en biform av Gyrrh, Giorth, Gyrrhir, Gjord, troligen efter Gjordsönernas ätt. Näs anspelar på ett näs eller en slinga av ån. Tätorten norr om godset har vuxit fram kring en järnvägsstation vid en bana öppnad för trafik 1882.

Hivlorna, ljungbevuxen, stenig betesmark i Komstad och Torp, syd och sydost om Gyllebosjöns sydspets.

Hålamad, ängsmark i Stiby, upptecknat 1931.

Komstad, Kom har betydelsen höjd eller rygg i landskapet. Ortnamn på -sta har troligen sitt ursprung från Tyskland och har därifrån via Danmark spritt sig hit. Namn på -stad av äldre stadha ingår i Skånes äldsta namngrupper.

Kämmele, är en höglänt, sluttande betes- och skogsmark i Komstad där ordet lid kortats till le och avser en backe, sluttning. Förordet kan i lokal dialekt vara kamma, kamma, räfsa ihop och substantivet kamma, kämpling, hopräfsad hög.

Skade wingene, åker i Stiby, nämns under förra delen av 1570-talet.

Stiby, Stighby 1333, Stiaby 1804, är sammansatt av stig som bär uppåt, mindre gångväg och by, nybygge, utflyttad gård och bebyggelse.

LÄS MER

Gärsnäs hundra år, 1994.

Komstad - Stiby, Gärsnäs, 2000.

Namenwelten: Orts- und Personennamen in historischer Sicht, redigerad av Astrid van Nahl, Lennart Elmevik, Stefan Brink, Walter de Gruyter, 2004.